

Triceps

Hogyan halunk meg váratlanul

Kétszáznegyven találkozás S. M. holt költővel

Hiszek a szerencsében és a véletlenben, hogy nem véletlen, ha valakivel szerencsésen találkozunk. Szerelmek, barátok és mesterek várnak bennünket életünk végtelen terének és véges idejének fordulópontjain. Minden attól függ, hogy észrevesszük-e őket, vagy csak érzéketlenül elhaladunk mellettük az égi konstellációk és földi kényszerek rabságában-bűvöletében... Megismerkedésem Slavko Matković szerb költővel örökre meghatározta a sorsomat, és radikálisan megváltoztatta a művészetről vallott nézeteimet. Ha ő nincs, minden máshogy alakul: szinte semmi sem lenne, amit ma szeretek.

Slavko Matković

Hogyan válhatsz művésszé

1970 nyarán
hirtelen elkezdek a szememmel gondolkozni
egy éjszaka alatt
elvetem felhalmozódott ismereteimet
a klasszikus költészetéről és festészetéről.

Rostirónnal
bajuszt kerekíték Mona Lisának
számárfület mutatok
Cézanne-nak.
Idegesen kavárom fel
gondolataim edényét
a művészet lényegét kutatva.

Elkezdek spontánul
Kassákkal Grohhal Sarencóval

barátkozni
Szombathy és én pedig
mind gyakrabban találkozunk.

Hosszú haját engedek
és egész nyáron
intenzíven tanulmányozom
M. Bense-t
a mixed médiát
kamillát gyűjtök
és fotózom házuk felett a felhőket.

Azon az őszön
halkan és összeesküvőn nevetek
a pszichológia és irodalom
előadásokon
elvesztem korábbi barátaimat
és újakat találok.
Lelkemmel áttöröm
önnön gondolkodásom kereteit
és kezdem kinyilvánítani
saját elképzeléseimet.

Újravizsgálom
viszonyomat a világhoz
és a művészethez
teljes nyugalommal
a kezem reszketése nélkül.

Verseket rajzolok és ragasztok
tízegynéhány tervet realizálok
és készítem önálló könyveimet
egy példányban
a barátoknak.

Világosan látom a jövőmet
tudom mit akarok
és világos elképzeléseim vannak
a művészet szerepéről
életemben.

Sokkal később
váratlanul és teljesen véletlenül

tudatára ébredek
hogy művészként élek és gondolkozom
hogy szerencsés
egyszerű ember vagyok.

Talán így
válhatsz művésszé.

1970, Szabadka. Mindjárt az elején: halál. Felvesznek a Moša Pijade, a mai Kosztolányi Gimnáziumba, ahonnét Dezsőt anno eltanácsolták. Véletlenül megtudom, hogy Vinkler Imre, a festőművész rajztanár a nyárutón felakasztotta magát, nem fog bennünket tanítani, és ez elszomorít. Azután látok a Tito marsall sugárúton veszett tempóban biciklivel átrobogni valakit. *Nézd! Az örült kerekés!* – kiáltja a haverom, és én nem tudom, hogy ez az örült Kerekes László, a konceptualista. Végül Szalma Laci felcipel egy szoliter második emeletére, ahol ismeretlen társaság valami disznókról szóló fekete-fehér filmet néz, elmélyülten. A disznók kartonból kivágott betűk között turkálnak. Én nagyon unom, és hamarosan hazamegyek. Évekkel később kiderül, hogy ez a legendás neoavantgárd Bosch+Bosch csoport egyik találkozója volt, amin Slavko is részt vett.

Slavko Matković

Kamuflázs

Szabadka kihalt utcáin
vonszolja magát Alan Ford
simára nyalt hajjal
csodálkozó tekintettel
szűk és fekete magas nyakú pólójában.

Elzavarom
ő visszatér
összeszedem
ő szétszóródik
nem tudom soha
mire jutok vele.

A konyhai asztalon
bezsírozódott lapokra
szakállat és bajuszt
fekete szemüveget
rajzolok neki
kék golyóstollal
festem a haját

próbálom álcázni
megváltoztatni
de nem megy
ő továbbra is felismerhető
és bolyong a város
üres utcáin
életrajzának s költészetének
salátává rongyolódott lapjait cipelve
és néma sikolyt hallat
akár Tristan Tzara.

1974, Budapest. A bölcsészkarra járok, de a Kádár-korszakról semmit sem tudok. Nem azért, mert nem vagyok *itt*, hanem azért, mert egyszerűen nem vagyok *jelen*. Csoporttársaimmal ellentétben, nincsenek sem irodalmi, sem művészi ambícióim. Vastag jugó ösztöndíjat kapok, de félvállról veszem a tanulást, Deutsche Grammophon komolyzenei bakelitokat csempészek Nyugat-Berlinből, karate bajnoknak készülök, életem a svábhegyi bérlakás, az egyetem és az edzőterem, meg különböző olcsó kocsmák aurájában telik. Járok az Egyetemi Színpadra – minden csütörtökön ott ülök Szabó Balázs remek filmklubjában, és volt még Kex, Spions, Latinovits és Pilinszky is –, megnézem a 25. Színház minden előadását, és a fal mellé szorulva, az Orfeó *Woyzeckét*. A rockzenei újhullám megjelenését, persze, nem lehetett nem észrevenni, teli volt a sziti házi gyártású plakátokkal, de mi csak a harmadosztályú bandákat fogtuk ki, még a korai KFT volt a legérdekesebb, jót röhögünk rajtuk.

Slavko Matković

Budapesti napló

Kalózként szorítom
fogaim között a vörös filctollat.

Késő van
kedves Vészi Endrém
és én már régen nem vagyok Budán
a gellérthegyi farkasok
távoli emlék.

Elmenekültem időben
a te világvárosi autóbuszaidból
fasoraidból
bisztróidból
üzleteidből és
metróidból
velem többé

semmi sem történhet.
Tutajod
melyen magadra hagytak
lebegve úszik
Közép-Európa egén.

Nézem fényképedet
a kötet fedőlapján
és úgy tűnik
májusi születésemtől
barátok vagyunk
beszélgetünk ezen a teljes éjszakán
a keresztúri temetőről
Magyarország öngyilkosairól
betegségeidről
Cousteau tengerészről
nővéredről – anyádról
az elidegenedésről
Kassákról és a kék gordonkáról.

Megnedvesítetted a hajad
és fésülködtél
pepita ingben ülsz
és elnyűtt sötét zakóban
bal szemed
félig zártan
az alsó ajak ellazulva
sötétség van körülötted
Vészi Endre
és előtted csak
költészettel teleírt
lapok világítanak.

Nézel balraát
jóakaratóan és töredelmesen
szemed körül ráncok
apró
jelei a jó embereknek.

Késő van
kinn szitál a decemberi eső
barátkozom veled
s egy könyvvel

és hosszan kellene írnom
ezt a költeményt
de nem akarom
csak ennyit hagyok
neked ember
hasonlatos hozzám
bánatban
és tollforgatásban.

1983, Szabadka. Mindjárt utána: halál. Kiutasítanak Magyarországról, két FÉG-revolveres detektív megbilincselve visz le a kelebiai határra. (Akkor még nem tudom, hogy ez majd tíz évre szól.) Amíg Szlavóniában katonáskodok, feleségem, Mixtay Melinda jazzénekesnő disszidál Amerikába, és megírja, hogy soha többet nem fog visszajönni *ebbe* az országba. Személyes kapcsolataim az adyligeti kommuna rendszerváltó tagjaival itt meg is szakadnak. Otthon anyámnál lakom, a régi kis szobámban, néma szemrehányás és keserűség légkörében. Töröltek az ELTE hallgatói névsorából, diploma nélkül nem kapok munkát. Sportoló barátaim elhelyeznek a Spartacus Vívóklubban edzőnek, heti 3x2 órában az *en garde!*-ot tanítom kezdőknek.

Mind több időt töltök a Városi Könyvtár antikváriumában: ott meleg van, ritka könyvek és egy *poeta doctus*, akivel megértjük egymást. Ő Matkovity Szlávko, író és grafikus, meggyőződéses titokkommunista, és az én első mesterem, teljes tudatlanságomban. Tőle hallok először a happeningről és performanszról, a fónikus, vizuális és akcióköltészetről, a hardcore képregényről, a mail artról, a „halott nyúl művészetre való tanításáról” és más, számomra hihetetlenül érdekes és fontos dolgokról. Ahogy ő mondta az akkor szellemileg teljesen nyitott, délszláv térségben: „hirtelen elkezdek a szememmel gondolkozni...” Kedvtelésből elkezdem fordítani a verseit, minden sort átrágunk, magyarul-szerbül vitatkozunk, aki valami nehezet akar mondani, a saját nyelvére vált. Aztán a munkaidő végén irány a Zenede melletti kisutcában lapuló talponálló, vinjak és pelinkovac.

Slavko Matković

Gyertek szagolgassuk Warhol virágait

m. és én kitaláltunk egy játékot
ami szórakoztat és mulattat bennünket
és a Warhol virágainak szagolgatása
nevet adtuk neki

a játék
egy Warhol-festmény
reprodukciójának szagolgatásából áll
amit egyszer teljesen véletlenül leöntöttünk
bien-être eau de cologne

diparco s. a. paris
kölnivízzel
a virágok valóban szépen illatoznak
vizuálisan szépnek hatnak
a színeik összhangban vannak
és tudatosan rendezettek
1965-ben a New York-i Leo Castelli galériában
voltak kiállítva
61x61 cm-es vásznanon

Warhol virágainak szagolgatása
a reprodukción levő illat tartósságának
idejével van korlátozva

Slavko patronálásával rögtön bekerülök az *Új Symposion* szerkesztőségébe, ahol nincsenek szabott határok – Szombathy Bálint, Kerekes László, Ladik Kati, Miroslav Mandić, Marina Abramović baráti körébe és védőszárnyai alá. Minden idegen és vonzó – remek, boldog időszak, ami 1987-ig tart, amikor megtanulhatok teljesen szabad és örült lenni. Ez valóban *underground* volt, száz méterrel a felhők felett. Én soha nem voltam nagyon tehetséges, még csak elkötelezettség sem volt bennem, de szerencsés pillanatban talákoztam nagyon tehetséges és elkötelezett művészekkel.

Beszélgetünk Slavkóval a családkról és a közös történelemről, ami hol egybekovácsol, hol szétszakít bennünket. Elém tesz valami díszes albumot, a szabadkai Turul Egyesület évkönyve, és kinyitja egy szigorú arcú, bajszos honvédtiszt fényképénél. *Nézd csak, kiskomám* – mondja vigyorogva –, *itt a nagyapád!* Akkor tudom meg, hogy Lantos Antal az állomáson kitört értelmetlen lövöldözésben esett el, amikor 1944. szeptember végén a magyarok kivonultak, a szerbek meg bejöttek. Volt egy megállapodás, hogy nem lesz harc, de ezek kicsit késtek, azok meg kicsit siettek, mindkét csapat megijedt, és mire a tiszték leállították őket, már meghalt vagy húsz ember. *És – kérdezem tőle –, a te apád mi volt? Hát* – mondja, és most nem vigyorog –, *partizán.*

Slavko Matković

Szabadkai képeslap

Ma szépen esik a fény városomra
a levegőben vízpára illata
sűrű az automobil
és a lárma.

Íme az emberek kalapot hordanak
a nők festik hajukat
a vendéglőből

ételszag tör elő
a lányok mosolygóság
bélyeget gyűjtenek a fiúk
gyalogosok várnak a zöld fényre
az iskolatáskák
a diákok hátán
az ablakok a házak falain vannak
minden a saját helyén
és minden ahogyan kell.

Csak a városra zuhanó fény
hoz zavarba
és a kapu a számommal
és hogy ma nem tudom felismerni
a különbséget
az eddig látott
utcák
városok
emberek
és e város között.

Szeretnék átköltözni
egy másik városba
amelyre szépen hull a fény
és sűrű eső
éppen mint ma
1980. január 18-án Szabadkán.

És kérdezem én
létezek-e a városokban
vagy a városok léteznek bennem
hol vagyok hát Szabadka
városom kinek letargiájában
elvész
a világ összes többi városa.

1990, Budapest. Mindjárt, mindjárt: előtte halál. Az érsekújvári fesztiválra utazunk, hárman barátok: Jaroslav Supek, Slavko és én. Már a sínbuszban előkerül egy liter hódsgái szilvapálinka, és mire felérünk a nagyvárosba, csúnyán berúgunk. Handabandázunk a művészetről, hangosan, vidáman, önfeledten. Közben halálosan megéhezzünk. Elindulunk az Andrássy úton az Ádám söröző felé, emlékszem egyetemista koromból, az olcsó és jó hely volt. Slavko félúton feladja, lefekszik a Balettintézet előtt a flaszterre, ott akar maradni reggelig. Röhögünk, mi is legszívesebben balettpatkányok ölében sasszéznánk. Hosszas rábeszélés után elalszik, és mi álmában cipeljük magunkkal.

Csapolt sört és tatár bifszteket rendelék, a jugók szidnak a nyers hús és tojás miatt. Erzsi budai lakásában éjszakázunk, hajnalban vonatozunk tovább.

Slavko Matković

Az ember értő szoba

*„Lángelméje hatalma tehát diadalra vezette,
messze hatolt a világ lánggal lobogó falain túl,
és roppant tereket bebarangolt szelleme s lelke”*

Lucretius

Szobám négy oldala
áll
mint négy sarka a világnak
édes számkivetés melybe süllyedek
burkolózva sárga fénybe
könnyedén lemerülök
világába vékony papírtapéták
apró rovarok
illatok
metszetek
és csillagok és emberek konstellációi közé.

Estefelé leesik a sötétség
a régi cserépkályha mellett
képregények muszklis hősei kergetőznek.

Rotonyomásra és nyirkosságra szaglanak
s amíg hátrátúrják Kafkát meg Bruno Schulzot
tettetem mintha észre se venném őket
de aztán hirtelen megragadok
egy könyvet a polcról
és komandosz módra
kilövök rájuk
apró garamond betűket
hosszú kemény sorozatokban.

A falakon és ablakokon lyukak raja virágozik ki
rajtuk
szivárogozik a holdfény
s feltartóztatlanul szétömlik

az asztalon
öltözéken
és kezemen.

Azután titokban kioltom a fényt
a szoba sötétben marad
a falak összeszorulnak s megduzzadnak
és nem tehetek semmit
kivéve hogy csendesesen felkelek
és gyengéden
veszem
az első könyvet
a szoba akkor megremeg
eltűnnek a lélek félelmei
kitárulnak falai a világnak
és én már világosan látom
a dolgok menetét a végtelen térben
mert szobám négy oldala
csak a világ négy falát jelenti
melyek felett magasan
lebegnek
betűkkel sűrű oldalakon.

1995, Budapest. *Az éhezőművész* performansz ideje, acélketrecben ülök egy ferencvárosi pincében és Slavkóra gondolok, akit időközben kifacsart a tüdőrák, elhagyta a levegő és csontra itta magát. A kezembe adta egyik délután az antikváriumban Kafka novelláskötetét, hibátlan példány, valaki megvette és ottfelejtette. *Ez már a tied – mondta –, megtalálász benne mindent, ami ránk vár.* Tíz évvel később már tisztán értettem, mire gondolt. Hogy nem tudjuk, kik vagyunk, honnét jöttünk, merre tartunk, és akár a Tahitira szökő Gauguin, a Paradicsom helyett a Purgatóriumba jutunk. Mohón habzsoljuk az életet, könyörtelenek vagyunk, és rettegünk a haláltól. Közben feleletet akarunk kapni a privát életünk, a Létezés talányaira. Naiv elképzelés, ő már akkor rájött, hogy a kérdéseinkre nincsenek válaszok, csak újabb kérdések.

Slavko Matković

A szó felfedezése

Egész éjjel számlálom.
Szótárakkal és ravaszsággal segítem magam
statisztikai évkönyvekkel és almanachokkal
emlékezéssel
az ujjaimmal
és bibliográfiai jegyzetekkel.

Összegeztem már több ezret belőlük
és még nem látom a végét
szakadatlanul előtörnek
számuk nincs
és már belátom
hogyan a célig érni nehéz
én-ő mondanánk
l e h e t e t l e n.

Bármerre indulok
meddő az út.

Pedig tudom pontosan
hogyan kell csinálni
– először számadást végezni
– aztán megfejteni az álneveket
– ksilabizálni a fényképeket
– tisztázni a kéziratokat
– hozzáértéssel helyretenni
a zavaros és értelmetlen gondolatokat.

A hajnalok
papiros nyughelyemtől távol érnek
míg az asztalon
csak egy nagy kék boríték fekszik
s rajta felirat
Matković Slavko
Városi Könyvtár
24000 év.

1999, Budapest. Mindjárt a végén: halál. Nem fogom leírni az utolsó találkozást, amikor, kiskomám, már haldokoltál, és én egyedül ittam nálad a borodat. Hajnali 4 van, a szomszéd szobában alszik a fiam, aki napra pontosan 4 évvel a temetésed után született. Tudom, nehéz lesz, de meg kell majd tanulnia szerbül, hogy a könyveidet eredetiben is olvassa. Egy kattintás az egérrel, és a balra zárt sorok központi tengely köré szerveződnek: halcsontvázakra hasonlítanak, görbe orángután-fossilokra, jégbe dermedt szibériai sámánhullára: a verseid. Miből maradtál még ki? A megújult Genesis koncertje, a NATO szerbiai bombázása, az *Amerikai Psycho*. És Bálint, az utolsó vajdasági mohikán tavaszra átköltözik. És: „Nye sztrahuj, Vologya!”, nem maradsz egyedül, hamarosan valamennyien átköltözünk.

Slavko Matković

Hogyan halok meg váratlanul

Meghalok váratlanul
a tizenkettedik évemben
mialatt a góré mögötti felhőkhöz
kötözöm magam
(egy szerdán)
vékony zsákvarró zsineggel.

Meghalok váratlanul
a ludasi tó ősi vizében
tranzisztoros zenére fuldokolva
miközben B. M. mosolygós arcán
a víz gyöngycseppjei gyülekeznek.

Meghalok váratlanul
repülőgép-szerencsétlenségben
a Belgrád–New York vonalon
amíg a repülőgép
a Csendes-óceán végtelenségébe zuhan.

Meghalok váratlanul
mikor nem lesz
többé senki élő
aki emlékezne
hosszú hajamra
és néhány apró
őrültségre az életemből.

Meghalok váratlanul
kézzel nem érintve
néhány nekem drága embert
és két-három jó
és szép dolgot.

Meghalok váratlanul
mert mindig így halunk meg.

